

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

עצירת דימום בטישו בשבת

ואינה מרפאה.

ויתר על כן מצאנו בר"ן (רי"ף שם ד"ה חלא לא) שגם היין מרפא מעט, אלא שהחומץ מרפא לגמרי, ואפילו הכי התירו רפואה שאינה שלמה, וברבינו חננאל (שם, ועוד ראשונים) כתב כי למפונק גם היין הוא רפואה גמורה ואסור. ולפי זה אפילו אם הסממנים שעוצרים בהם את הדם מרפאים מעט את המכה אין איסור, כי הם דומים ליין שגם כן מרפא ומותר, אבל סממנים שיש בהם כח רפואה מהותי אסור. [וראה בספר בני ציון לכתאמן (סימן שכח ס"ק ל)].

איסור צובע בהנחת בגד על גבי הפצע

בספר היראים (סימן רעד) כתב להזהיר שהמתעסקים במאכלים הצובעים או בדם המכה לא יצבעו בטעות את הבגדים או המפות, כי אפילו שצביעה זו היא בדרך קלקול וכל המקלקלים בשבת פטורים, הרי לכתחילה אסור מדרבנן לעשות שום מלאכה גם לא בדרך של קילקול. וכן הזהיר תלמידו הרוקח (שבת סימן ע) ותלמיד תלמידו האור זרוע (שבת סי' ג). והובאו דבריהם בספר הכל בו (סימן לא) ובבית יוסף (סימן שכ, וסימן שח), וכן נפסק בשו"ע להיזהר שלא לצבוע את המפה בשעה של אכילת תותים (סימן שכ סעיף ב), ולגבי הזהירות שלא לצבוע את הבגד בעצירת הדם (סימן שכ סעיף מח).

בדרכי משה (סימן ש) הביא את דברי האגור (סימן תפד) שנחלק וכתב: כי לא מבעי לדעת הערוך שפסיק רישא דלא ניחא מותר, שהרי גם כאן הרי לא ניחא ליה בלכלוך המפה והבגד המשך בעמ"א.

אחד מילדי סובל מאלרגיה שגורמת לתופעה של דימום מהאף, הגירוי מתגבר במיוחד בימים החמים ותקופות של יובש. במהלך השבת הקייצית שוב החל לנוול לו דם רב מהאף, ורצינו לברר האם מותר להניח ממחטת נייר (טישו) או מגבת על גבי הדימום, ומה היא הדרך הנכונה לעשות זאת להלכה ולמעשה בשבת:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

בשאלת הנחת ממחטה או בגד על גבי דם, יש לדון גם מצד איסור 'רפואה' בשבת, אם אין בכך משום גזירת חז"ל שלא לעשות רפואה בשבת שלא יבוא לידי שחיקת סממנים, וגם מצד אב מלאכה של 'צובע', שהממחטה והבגד נצבעים בצבע הדם, ואף שאינו צריך את הצביעה, הרי יש כאן 'פסיק רישא' שייצבע.

איסור רפואה בשבת בעצירת דם מכה

הנה הנחת סממנים לעצירת דימום מותרת, זאת מפני שעצירת דימום אינה נחשבת למעשה רפואה, ואינה אלא למנוע את המשך הדימום, ודווקא ריפוי של המכה עצמה נחשב לרפואה האסורה בשבת.

בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק לה סעיף ג) הוכיח חילוק זה מהמבואר בשו"ע (סימן שכ סעיף ט) שמותר לצמות את המכה ביין כדי להעמיד הדם אך לא בחומץ שכן הוא מרפא, וזה מצד איסור רפואה בשבת מותר להניח ממחטה, שהרי עצירת את הדם

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

שאלת טלית בשבת

אברך שחל להביא עימו טלית לתפילה בשבת, האם הוא יכול לקחת טלית מחבירו במתנה על מנת להחזיר לברך?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

השואל טלית מחבירו ראוי שיאמר שנותנה במתנה על מנת להחזיר, אך גם לא אמר כן יכול לברך עליה. אף בשבת מותר לקבלה במתנה, משום שהוא לצורך מצווה ולצורך שבת.¹

טיפות עיניים בשבת לפני ניתוח לייזר

יש לי ניתוח לייזר ביום שלישי, וצריך להתחיל לשים טיפות מסוימות שלושה ימים לפני הניתוח, כך יוצא שעלי להתחיל לשים טיפות בשבת, האם מותר?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יכול להתחיל לקחת את הטיפות בשבת.²

נגינה לילד לצורך שינה

האם מותר להשמיע מוזיקה או שירה לילד בן שמונה שנים הסובל מקשיי שינה, כאשר הדבר מהווה אמצעי הכרחי להרדמתו, או שמא חלים גם עליו איסורי שירה ונגינה?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אפשר להקל להרדים ילד על ידי השמעת מוזיקה. גם מבוגר אם יש לו צורך בכך, המיקל בזמניו יש לו על מי שיסמוך³, ומכל מקום ראוי הוא בית אלקינו למי שיכול להימנע לשמוע כלי שיר בשעה ששוכבים כפסק הרמ"א. וראה הערה.⁴

לשבת את נשיא ארה"ב

האם מותר לשבת ולהודות לנשיא ארצות הברית על הסיוע והפעולות שנתן ה' בלב מלכים ושרים לעשות למען בני ישראל, או שמא יש בכך משום איסור 'לא תחנם'?

תשובת מורינו הרב שליט"א:

מותר לשבת את הנשיא על פעולותיו, אע"פ שאסור לשבת גוי ללא צורך.⁵ ומכל מקום לכתחילה ראוי

המשך בעמ"א.

על דעת הרמ"א שהאיסור רק במי שרגיל בה במיוחד. ב. צרכי הזמן: השבט הלוי (ח"ס ס"ט) וחלקת יעקב (ח"א ס"ט) מבארים שבזמנים קשים אלו, כאשר עצב ודאכאון מצויים, מותר לשמוע מוזיקה לחיזוק הרוח ולהתגברות על הקשיים. ג. מוזיקה לשם שמיעה: הרב וואזנר מוסיף ומבאר שמוזיקה המקרבת לה' ומוסיפה אומן רוחנית אינה בכלל האיסור. 6. בנידון השאלה לגבי ילד בן שמונה, יש כמה טעמים להיתר: א. גיל הילד: הילד הוא בן שמונה בלבד, וכלל לא בא בגדר "מי שרגיל" במוזיקה כדברי הראשונים. ב. צורך רפואי: הילד זקוק למוזיקה כדי להירדם, וזהו כעין צורך רפואי שיש בו משום שמירת הבריאות. ג. לא לשמחה: המוזיקה אינה לשמחה והוללות, אלא להרגעה ושינה, ויש להקל בכגון דא. ד. הקלה: מיוחדת לילדים: המשנה ברורה הזכיר במפורש שיש להקל בשירים לילדים לצורך שינה (שער הציון סק"ה). ה. צרכי הדור: בדורנו שהחומץ נפוצה ויש צרכי נפש מיוחדים, יש מקום רב להקל. לפי זה, גם אדם מבוגר שמתקשה לישון ונעזר במוזיקה, יש לו על מי לסמוך. ומכל מקום, מי שאינו זקוק לכך, יש לו להימנע ולקיים את פסק הרמ"א שלא לעמוד ולשכב כלי שיר או בבית המשתה, כפשוטו.

7. כמו שנתבאר בנמרא (עבודה זרה ב.) שדרשו על הפסוק (דברים יב) 'לא תחנם' באחת הדרשות 'לא תתן להם חן'. סמיעי ליה לרב דאמר רב: אסור לאדם שיאמר כמה נאה עובדת זוכבים זו. וכן פסק הרמב"ם (הלכות עבודה זרה פ"ה הל' ד') ובשולחן ערוך (יריד ס"א קנא ס"ד). בספר החינוך (מצוה תכח) כתב בטעם האיסור: משרשי

לבתי משתאות בלבד. תוספות (שם) הוסיפו שגם למי שמתענג ביותר במוזיקה - כמי שנרדם ומתעורר לקול גאון, (דבריו הובאו גם בראשונים ר"ף, הרשב"א הראש) מחלק בין סוגי השירה: שירות ותשבחות להקב"ה מותרות, והאיסור נאמר רק על שירי חיבה בין אדם לחברו. והמאיר פוסק שכל שיר שיש בו שבח ותהילה לשם, כגון פיוטים ומזמורים, מותר אף בבית חתנים ומשתאות, והאיסור רק על שירי הוללות ופריצות. ב. דעת המחמירים: הרמב"ם (הלכות תעניות פ"ה הל' יד) מחמיר ופוסק שכל נגינה בכלל אסורה, אפילו לשם שמיעה ושלא במשתה. רק שירה בפה שלא במשתה ולשם שמיעה - מותרת. השולחן ערוך (אורח חיים תס"ג) פסק כדעת הרמב"ם, אך הרמ"א (שם) מקל שהאיסור רק במי שרגיל בכלל שיר "כגון המלכים שעומדים ושוכבים בכל שיר, או בבית המשתה". וכן לצורך מצוה, כגון בבית חתנים וכלה. הלכות מותר. והב"ח והמגן אברהם נקטו להחמיר כדעת השולחן ערוך, ואף הוסיפו להחמיר שגם שירה בפה אסורה. המשנה ברורה מביא דעה זו, אך בשער הציון (ס"ק כ"ה) כותב שיש להקל בשירה כדי שהילדים ירדמו..

5. בעיקר איסור שמיעת מוזיקה המונה ברוב ישראל להקל בדבר בזמננו, וגדולי הפוסקים לא מיחו בדבר. הפוסקים בדורות האחרונים נתנו כמה הסברים למנהג ההיתר: א. שינוי מעמד המוזיקה: הציץ אליעזר (ח"ס סימן ט) מבאר כי לאחר המצאת הגרמופון ומכשירי השמעה, המוזיקה הפכה מדבר של מותרות למלכים לדבר שגרת, ולכן יש לסמוך

מועילות כלום בשלב זה ללא הניתוח עצמו, ולפיכך אין זה נחשב לחיזוק גוף או כיצוא זוה. עוד נראה לסמוך ולהתיר על המקלים, משום שאם לא יקח עלול בהמשך לבוא לידי סכנה, וכיון שכעת אין זה בגדר רפואה או חיזוק, שפיר יש להקל באופן שרוצה למנוע מצב שיסתכן. ע"ד ההיתר שכתבנו בצרכי לפני שמתחיל לסבול, (ע"פ שבת באר משה ח"ד סי' לא) שכתב להקל לבלוע תרופה טרם שהמחלה מופיעה, ועל כל פנים במקום צורך כמו בניתוח יש לסמוך על שחיקת סממנים, וזה דומה למה שכתבו התוספות בספר קצות השולחן (סי' קלד קס"ג) שאיסור רפואה קל יותר בזמנינו משום שסתם בני אדם אינם בקיאים בשחיקת סממנים, וזה דומה למה שכתבו התוספות (ביצה ל"ד תנן) לגבי ריקוד, שאין אנו בקיאים לעשות כלי שיר. ואף על פי שאין נוקטים להלכה כסברת התוספות, מכל מקום מצרים הפוסקים סברת התוספות לסיני להיתר כמה דברים. וכמו כן ברפואה יש לצרף סניף זה להקל במחלות הפוסקים או אם אינו ברור אם הוא גורם חולל כל הגוף. אמנם לכתחילה אין להתיר גם בזמן הזה, וגם יש לחוש אולי יש עדיין מקומות בעולם שעדיין שוחקים סממנים בעצמם.

4. מקור האיסור מבואר במשנה במסכת סוטה (מח.). "משבטלה סנהדרין בטל השר מבית המשתאות, שנאמר 'בשיר לא ישתו יין'". מקור נוסף הוא במסכת גיטין (י), שם שאלו למר עוקבא על מקור איסור הנגינה לאחר החורבן, והשיב: "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים". ונחלקו הראשונים בגדר האיסור: א. דעת המקילים: רש"י (גיטין שם) סבור שהאיסור מוגבל

1. בעיקר הדין שצריך לברך על טלית שאולה, כתב הראש שני טעמים: בחולין (פ"ה ס"ו) כתב הטעם משום דאדעתא דהכי השאיר לו שיקנה כדי לברך, אך במנחות (הלכות ציצית ס"ב) כתב משום שלא פטרו טלית שאולה אלא מהלית בה ציצית, אבל אם שאלה מצויצת חייב לברך עליה מיד. וכתב בשו"ע הרב (קונטרס אחרון קס"ג) שדעת המג"א והט"ז לפסוק כהטעם הראשון, וכך נקט המשנה ברורה (ס"ד י"ד סק"א) שכתב: ויש מחמירין וסוברין שלא לברך אלא אם כן נתן לו בפירוש במתנה ע"מ להחזיר, אך רוב האחרונים מכחישים לפסק השולחן ערוך, והטעם הוא דהא אדעתא דהכי השאילה לו שיברך עליה, וכיון שאי אפשר לו לברך אלא אם כן תהיה שלו הוא כאלו נתנה לו במתנה על מנת להחזיר, ולכתחילה בודאי יותר טוב לבקש מהמשיאל שיתן לו במתנה על מנת להחזיר ולא לעיכובא.

2. כמו שכתב במשנה ברורה (סי' שו סק"ה) בשם המגן אברהם (סק"ה): שאף שאסור ליתן מתנה לחבירו בשבת משום שדומה למקח וממכר שהרי יוצא ממשותו, אלא שבמתנה מותר כשהוא לצורך שבת וי"ט (כמס"ר סימן שכ"ג) וכן לצורך מצוה. וראה בשו"ת לעיכובא.

3. דעת שולחן ערוך (סימן שכ ס"ה) כי מה שחכמים גזרו על נטילת תרופות בשבת נוגע רק למי שחש ברע, אך בריא רשאי לטול תרופה. אמנם המשנה ברורה (סי' ק) פסק כהמגן אברהם (סק"ה). שלכריא אסור כאשר כוונתו לחזק את בריאותו. אך נראה שבנידון זה גם לפי המשנה ברורה ניתן להקל, שכן הטיפות אינן

מרק עוף שנטף על חביתה חלבית

ראובן עומד ומגיש מרק עוף לילדים ומוציא במצקת מהסיר החם ומגיש לתוך הצלחות שעומדים על השיש, לפתע שם לב שנטפו כמה טיפות מהמצקת על גבי המחבת החלבית שעמד שם ובתוכו חביתה חלבית, ורוצה לדעת מה ההלכה במקרה זה:

תשובה: קודם כל, בשביל להיתר חייבים שיהיו בביצים שישים מול הטיפות. מכיון שהטיפות הבשריות הם מין באינו מינו בביצים וזה נותן טעם, וגם כל מה שהוא יכול להוציא (הטיפות מהביצים) הוא צריך להוציא כי זה הרי ניכר האיסור [ואפי' אם כל הטיפות יכנסו לתוך הביצים לגמרי ויתבטלו בעוד זמן קצר וא"כ זה כבר לא יהיה ניכר האיסור, עדין לכאורה צריך להוציאם בשביל שלא יתבטלו לכתחילה כדחזינו, ברמ"א (סימן צב ס"ו) שטיפת חלב שנפלה נגד מקום המלא צריכים לשפוך הקדירה כמה שיותר מהר, שלא יכנס יותר מהבלוע בסיר ויתבטל, וראים מזה שכמה שאפשר למעט בביטול צריכים למעט אף שלפי הכללים של איסור "ביטול איסור לכתחילה" זהו דווקא כשעושה משהו בדיינים].

ועכשיו נדון בכמה צורות שהסיפור יכול להתקיים: אם הביצים לחים ורטובים לגמרי כמו בתחילת בישול, מספיק שישים לבד ומה שרואה מהמרק שיוציאו ולא משנה אם הביצים עדיין לא כל כך חמות כי המרק מתערב בביצים (שיש בהם חלב), וזה מתבטל בשישים.

אם הביצים התבטלו והם חמים והוא ראה היכן הטיפות נפלו, מעבר למה שהוא מוציא את הטיפות (ומהוא אינו שיש צריך, צריך ג"כ להוריד כדי נטילה מטביב לכל טיפה, והטעם שתמיד חוששים שאולי זה שמן ומתפשט וצריכים שישים, ואולי זה קחוש ואינו מתפשט וצריכים לאסור כדי קליפה). ואם הם קרים, לכאורה אין צורך להוריד כלום (אפי' לא כדי קליפה), כי הרי הטיפות כבר אינן חמות כמו שמובא ברמ"א (סי' צג ס"א) שטיפה אחת כח חמומתה פוסק, ועוד יותר הרי זה עירוי מכלי שני שאינו מבשל כלל, אולם יש לנו סיבה כן לאסור כאן כי יש דין בשו"ע (סי' צא ס"ו) שחתיכת בשר מבושלת ויש בו בקעים שנפל לחלב הרי הוא נאסר אפי' שהוא רק כי החלב נכנס לתוך בקעים, ולפי רוב הפוסקים לא מועיל שישים לזה כי אין את החום שפסיט אותו בשר החתיכה, וא"כ הוא הדיו הכא אבל בספר יד יודעה (ש"ס ק"ד) מותר באופן שיש פעמיים שישים מכיון שגם אם החלב התפשט עד חמישים ותשע ואסר עדיין יש רוב מולו, לכן גם אצלנו מכיון שיש 120 מול הטיפות יהיה מותר בלי קליפה או נטילה.

אם אינו רואה היכן הטיפות נפלו הרי הם מתבטלים בכל הקדירה ברוב מדיו יבש ביבש [הטיפה עצמו מתבטל בשישים ומה שנאסר מסביבו בביצה הרי"ז מין במינו ומתבטל ברוב].

אם הטיפות נפלו על גבי חתיכת ביצה שבוטלת מהחביתה ובחצי התחתון יש רוטב מסביבו באנו למחלוקת הראשונים המובאת בשו"ע (סי' צב ס"ב), שלדעת רש"י מחשיבים את החתיכה כאילו כולה מחוץ לרוטב, ולכן אם אין בה שישים מול הטיפות כולו נאסר וצריכים שישים בסיר מול כל החתיכה, ולדעת ר"י, מחשיבים את החתיכה שכאילו כולה בפנים וכל הקדירה מצטרפת לבטל הטיפות ואז אפי' החתיכה עצמה מותרת) ולהלכה פוסקים כשיטת ר"י ומחמירים ג"כ כשיטת רש"י (ש"ך ש"ס), ולכן צריכים שישים בכל המחבת נגד הטיפות, ועדיין צריך שגם בחתיכה הבוטלת יהיה זה לבד שישים ואז הכל מותר, אבל אם אין בו שישים הוא אסור וכל שאר התבטיל מותר חוץ משיעור כדי נטילה בחתיכות שנגעו באותה החתיכה שצריכים להורידם.

אם הטיפות נפלו על מסכה של המחבת תוך כדי שהוא מתבטל והיא מעלה רתיחה, הטיפה נכנסת פנימה ומתבטלת בשישים (כמו הדיו בס"י צד ס"ה, שנפלה כנגד המלא) אבל המכסה צריך הגעלה, מפני שחוששים שלא הכל נכנס. ואם המחבת עדיין אינה מעלה רתיחות וזיעה, המכסה עדיין צריך הגעלה אבל לא צריכים שישים ויזהר לסלקו מעל הסיר מהר שלא יאסור הלה.

לגבי המחבת אין צריכים להגעילו, כי הרי יש בחביתה נגד הטיפות והכדי נטילה אינו חוזר לתוך הכוללת (אפי' אם עובי של הביצים זה פחות 2 מ"מ (כדי נטילה) כי אומרים שהביצים מקושר והטיפה מתפשטת רק שם ולא נכנס כלל לכלי). ויש לזכור שכשמודדים שישים מול הטיפות צריכים למדוד רק נגד הבשר (באחוזים) שבתוך המרק וכפי שנקרא בפוסקים "לפי שבוני".

העולה לדניא:

מה שהוא רואה בעין צריך להוציא ומכיון שיש כאן ודאי שישים מול הטיפות הדין כדלהלן אם הביצים רטובות (נחלי) הכל מותר. אם הם יבשות (גוש) וחם צריך להוריד כדי נטילה היכן שנפל. ואם הם קרות צריך 120 מול הטיפות כפי שהתבאר. ואם לא יודע היכן הטיפות נפלו הרי הם מתבטלים ברוב וצ"כ מותר, אבל אם נפלו על חתיכה שמקצתה בתוך רוטב צריך שבאותו חתיכה יהיה שישים, ואם אין בו, החתיכה ההוא אסורה ומה שנגע בו מסיים מהם כדי נטילה והשאר כולו מותר. וכשנפל על המכסה (והמחבת מעלה רתיחות) צריך שישים בחביתה וזה מתבטל והמכסה צריך הגעלה. המחבת לא צריך הגעלה כלל.

הלכה למעשה

משולחן מורנו הרב שליט"א המשך מעמ' א'

לשבח באופן שמודים לקב"ה על שהעמיד את הגוי הזה שמיטיב עם ישראל ובאופן זה לשבח⁸.

הזיק בעת הירידה למקלט בריצה (אף שקיבל התרעה 10 דקות קודם)

בבנין שלנו אין חדרי ממ"ד וכולם רצים בעת האזעקה למקלט המשותף. מכיון שיש דיירים רבים בבנין, בדרך כלל מתחילים לרדת למקלט מיד בהגיע ההתראה הראשונה (10 דקות לפני הגעת הטיילים מאיראן) והאחרונים מגיעים עם האזעקה (דקה וחצי לפנייה). באחת מקומות הבניין יש אדן חלון רחב ואחד השכנים השאיר עליו את המחשב הנייד שלו. אחד השכנים שהתעורר רק מהאזעקה במהירות במורד

המצוה, כי הדיבור עושה רושם בלב האדם ולפעמים הדברים עושים רושם בלב כל כך עד שחייב עליהם מיתה בידיו שמים. ואפילו המחשבה קובעת וכו' ואם יקבע המחשבה יעלה על שפת לשונו חן עכ"ל, הוא נמשך אחריהם או הוא או בניו בשמעו אביו משבחים ויבא להתחבר עמהם, ואולי לימוד מעשייהם הרעים. ולכן נמנענו מתורתנו הקדושה מצאנו בע"כ"ס תועלת וכן, וכן במחשבתו והן בדבורו והן במעשה, ושלא לתן להם מתנת חנם וכו' וכן נהנו נמנעים בכך מלהתחבר עמהם ומרדוף אחר אהבתם ומלהתערב עמהם וללמוד שום דבר מכל מעשייהם הרעים ועולם.

8. מצאנו כמה אופנים של היתר באיסור זה: א. אם מכיון שבשבו להודות להקב"ה שברא בריה נאנו כזו, מותר (שו"ע ס"ב). א. אם יש תועלת לישראל מנתינת השבח, כמו לשבח פועל על עבודתו, כמו שמצינו (חור"ם סי' רס"ט) שמו"ק ד. מפני דרכי שלום, כן מובא בתוספות (עירובין ס"ד). דאיכא דרכי שלום, אין בזה איסור דלא תחנם. הלכות בזה, דכל שיש לבד דרכי שלום הרי זה מותר משום דהוי כמכירה, כיון שעל ידי כך אינם מותרים בישראל ועושים להם יעוץ, וגורם שיהיו עמהם בשלום ויעוץ, וזה טובות או על כל פנים לא יתגור בהם לעשות ער, והוי כשכינוי או מכירו שמו"ק לתת להם מתנת חנם. ובש"ס יש שאין (סימן י"ח) דהיתר של דרכי שלום הוא מאחר שגלול על ידי כך לבוא לידי סכנת נפשות. ה. הכרת הטוב לגוי, כ"כ הגר"ש אלישיב (הערוך ובינו הגר"ש שבת לג) ליישב מה שרבי יהודה שיבא הרומאים על מעשייהם, שאע"ג שדרשו מלא תחנם - לא תתן להם חן, דהיינו שלא לשבח אומות העולם, זה דווקא לשבחונם בסתם, אבל כשעושים טובה ודאי צריך להכיר משום הכרת הטוב, ולא חשיב בכלל לא תחנם. ה. עוד נתקן הפוסקים אם יש איסור לא תחנם בגויים שאינם עובדי עבודה זרה, לפי הבית יוסף והב"ח (סי' קנ"ט ש"ס) האיסור הוא בכל גוי, אולם הרשב"א והמאירי הקלו בזה, ובש"ס יביע אומר (ח"י סי' מא) הביא הרבה פוסקים שהעידו שנתגלה להקל לענין מכירת בתים, ושאלו מן היה רואה את הרשב"א והמאירי לא היה חותך להחמיר, וכן צריך כבאר זו בש"ס בצל הכהמה (ח"א סי' מו). בבית"ד גם אם הוא נוצרי, הרי הוא מאמין בקב"ה, כפי שהוא וזאת כל הזמן ומשבח את הקב"ה בכל הזדמנות, אלא שאם כי למעשה לא אפשר לסמוך על היתר זה לבד שאינו עובד עבודה זרה, אך מכל מקום יש להיתר גם מצד הטעמים האחרים, ונכון וראוי לשבח

לקב"ה שנתן בלב מלכים ושרים לפעול ולעשות למען עמו ישראל. 9. כמו שכתב בשולחן ערוך (סי' שעה ס"א): אסור להזיק ממון חברו ואם הזיקו אע"פ שאינו נהנה חייב לשלם נזק שלם בין שהיה שוגג בין שהיה אנוס, אמנם דעת הרמ"א (ש"ס) כשיטת הראשונים שבאנוס גמור חייב. ברם קשה לומר שבזמן אזעקה מדובר באנוס גמור, כי עדיין אפשר להיתר שלא יזיק. וראה בהערה להלן. 10. כדן ר"ך בערב שבת בין השמשות פטור (שו"ע ש"ס ס"ח). אך שיש להשיב ע"ז: א. בחוות יאיר (סי' ר"ז, הביא בפתי' ש"ס ס"ק ג) כתב שרץ ברשות פטור רק ב'הזיק' ממלא, ולא ב'הזיק' בדיינים, וכן בשו"ע מיירי בהזיק המהלך ע"י הרץ. ב. נחלקו הפוסקים אם פטור זה הוא ברץ לכל דבר מצוה או רק בערב שבת, (חוות יאיר ש"ס, י"ט של שלמה פ"א סי' כ"ג, וראה ביאור הלכה סי' ר"ג, שו"ת עונג יום טוב סי' ט). אלא שלפי הטעם שכתבו שבערב שבת הוא פטור משום שהוא בחול, א"כ באופן שהיה לו להיבלה, הרי זה נאסר כרץ ברשות להיפטר בהזיק, ויש להעיר שבנידון שעסק בו החותות יאיר לגבי קידוש לבנה, שם היה המעשה פגוע והזיק בחנות שם, וכתב שם שקידוש לבנה אינו צריך להיות בבהלה, ולא חילק בין הזיק להזיק, ועוד יתכן לומר שאפילו אם יש לחלק בין הזיק להזיק, מכל מקום בפיקוח נפש, יתכן שיוזק הפוסקים שאפילו בהזיק יהיה פטור. 11. נחלקו הראשונים בהזיק באנוס גמור: הרמ"א (ש"ס) פסק כשיטת תוספות (כ"כ ב"ב וכו'), שבאנוס גמור פטור. ודעת הרמב"ם (כ"ב דף כ"ב) שאנוס המזיק (ש"ס) פירש גם באנוס גמור. ובש"ך (ש"ס ס"ק א') פירש את דעת הרמב"ם (הקלות וכו' ומוק' פ"ה סי' א') והשו"ע (ש"ס) שגם באנוס גמור חייב, דלא כהכסף משנה והגר"א (ש"ס ס"ק) שגם דעתם לפטור. אמנם כתב הש"ך (ש"ס ס"ק ב) שבאנוס שהוא פטור זהו דווקא כשהזיק בלא מתכוון, אבל מי שהזיק במתכוון אפילו אנוס גמור חייב כמו נרדף ששבר את הכלים (סי' ש"ס ב'). לפי זה לכאורה גם באופן שהיה אנוס לגמרי היה מקום לומר שמאחר שהוא כנרדף שהוא רץ להציל את עצמו, לפי זה לחייבו. אמנם באמת לפי דעת הראשונים שהמזיק באנוס פטור, קשה מדוע נרדף חייב לשלם, הלא הרי הוא נאסר שהיה בחול להציל את חייו. וכתב הגר"י וזלברשטיין שכל מה שנרדף חייב לשלם, ליינו דווקא באופן שהיו כלים בדרך, וכדי להציל את עצמו היה צריך לדרוך על הכלים על מנת להינצל, לכן חייב ששום ש'נהנה' שהציל חייו על ידי כלי חברו, אבל באופן שלא היה צריך להציל עצמו, ורק הזיק כלים בלא כוונה, חייב לשלם רק כמזיק, ולא כנהנה, ואם היה אנוס גמור פטור לשלם. ובאופן אחר יש לומר, שהפטור של אנוס הוא מפני שאין המעשה מתייחס אליו כמו שכתב ברמב"ם (פ"ו מחובל ומוק' ה"ד) שזו

המדרגות ומבלי משיש נתקל במחשב, הפיל אותו ארצה וגרם לו נזק בלתי הפיך. האם עליו לשלם?

תשובת מורנו הרב שליט"א:

אדם המזיק אפילו באנוס חייב⁹, אלא שיש לדון אם נחשב כרץ ברשות שפטור¹⁰, וכן באופן שנבלה מאוד שיתכן שנכלל בגדר אנוס גמור שפטור מלשלם, ראו הערה¹¹.

על מי מוטל לשלם ללוחד נחשים

האם הוצאת לוחד הנחשים שהוזמן בעקבות זיהוי נחש בחצר דירת קרקע צריכה להיות מחולקת בין כלל דיירי הבנין, או שהיא באחריות הדייר שהוזמן את השירות? **תשובת מורנו הרב שליט"א:** הוצאת החרש התלום על כל השכנים, גם אם הנחש נמצא בחצר פרטי¹².

מכה בידו שמים היא, אבל כאשר מזיק בדיים כדי להינצל היא שהיה פועל את המעשה, אלא שהוא אנוס לעשותו ולכן חייב. 12. בספר חשוך חמד (כ"ב נ"ח) הביא ששאל דבר זה לפני הגר"ש אלישיב ואמר לו שכל הדיירים שהיו שרויים בפחד נפשי וחשושו לרדת לחצר או להוריד ילדיהם, צריכים להשתתף מדין 'נהנה', שהרי הרגיע אותם מהפחד בו היו שרויים, וכאלו היה מביא להם רופא. ומה שכתבו התופות' (ש"ס ד"ה מכירת ארץ) שאם מצילו מפחד פטור, אינו דומה לפחד זה שאנו דנים עליו, כי התוספות דנו על פחד ודאגה מפני העתיד שחושש על ממונו מהאריה יאלץ ויטרוף כבשיו, וא"כ הפחד שאנו דנים עליו הוא פחד בהווה שהדיירים שחוששים על חייהם, שמא יכיש אותם נחש, פחד מסוג זה דומה למציל מפי האריה דלכו"ע חייב הניצול לשלם למציל. ולכן הורה הגר"ש שכל מי שהיה שרוי בחזרה ובפחד נפשי חייב להשתתף בתשלום, כי המציל סילק מהם חרדה נפשית. וכתב שלכאורה היה נראה גם לפטור את הדיירים מתשלום על סמך דברי השבות יעקב (ח"א סימן קנ"ה) שנשאל על דבר שריפה שפרצה בבית כי כמה קומות, ובעל הדירה שבר את גגו כדי שלא תתפשט השריפה ודן השבות יעקב לפטור את שאר הדיירים מטעם (ה"ד נהנה וזה לא חסר, שהרי בין כך היה שובר את גגו בשביל הצלת דירתו הוא. אך השיב הגר"ש שאין לדמות הדברים, דהתם המציל הוא הניזק העיקרי, שבעתו נעשה הנזק והתלקחה בה השריפה, ובעל הדירה הציל בעיקר את שלו, ושאר הדיירים ממלא נצלו. ולכן יש מקום לפטור מדין זה נהנה וזה לא חסר, שהרי פועלת ההצלה מתייחסת בעיקרה אליו, מה שאין כן בענייניו, אין המזמן בבחינת נזק ראשון, מאחר ואין הוא נמצא בסכנה יותר מאחרים, מההצלה מתייחסת בשווה אליו כמו לשאר הדיירים, לכן כל מי שהיה בכלל הפחד הנפשי חייב להשתתף בשכירות צייד הנחשים ובהוצאות. אמנם בבנין משותף נראה שיש לחייב מצד שע"ד שם נשתתפו לסלק כל נזק שעלול לבוא, וכ"כ בספר ידו הבית בהלכה (הגרי"י אברהם דרמברדיק, פ"י שאלה כ"ח) שהחוב על שותפי הבנין לדאוג להרחיק כל מפגע שלא יכנס לרכוש המשותף, לכן גם במקרה שנמצא בשטח פרטי, וועד הבית צריך להיות אחראי שלא יכנסו מפגעים לבנין. עוד כתב מצד מה שכתב בשו"ע (חור"ם סי' קס"ז) ואם בא עליה על עיר אחת, כל הקהלות אשר יש לחוש שגם עליהם יעבור, חייבין ליתן לזה. היינו שכלים יבטלו לחוש שיעור נזק גם לשאר השכנים, כולם חייבים בהוצאת סילוקו. ולכן נחש שנמצא בבנין, מטיל פחד על כל הדיירים, ולכן חייבים כולם בהוצאת סילוקו.

חתול שמפריע באמצע שמונה עשרה

עקב המצב המלחמתי בארץ קורה שטיות מתבטלים מפעם לפעם, וצריכים למצוא דרכים חלופים כדי להגיע לארץ ישראל. הדרך הכי קלה, הוא עם עצירה בקפריסין, ומשם להמשיך טיסה לארץ. מטבע הדברים לא תמיד יש טיסות המשך מיד, וכשיש המתנה של כמה שעות עד הטיסה הבאה, יש הרבה שיצאים להפאקים בעיר לונדון, שנמצא ליד השדה התעופה.

אחד הפאקים הידועים הוא ליד אגם המלח קרוב לשדה התעופה, ממש מקום מרהיב ומרגיע. קבוצה יהודים שהגיעו לשם על מנת להתפלל שחרית בבנין, מצאו כמה שולחנות פיקניק עם צללה והתחילו להתפלל. מה שלא ידעו הוא שבפארק המדובר מסתובבים עשרות חתולים, ומבקשים אוכל מהתיירים, שלרוב מאכילים לחתולים ברוב חמלה.

הכל התנהל כשורה עד שהתחילו שמונה עשרה, ואז הגיע חתול שרצה לאכול וביקש בנימוס בהשמעת קול 'מיאו'. כשאף אחד לא הסתובב לכיוונו התחיל החתול לדפוק קלות על הרגליים של המסתובבים כדי לקבל תשומת לב. אנשים שעמדו באמצע התפילה לא ידעו האם מותר להפסיק ולעבור למקום אחר, או עליהם להמשיך ולהתפלל למרות ההפרעה הגדולה.

תשובה: במשנה במסכת ברכות תחילה פרק אין עומדים מובא, ואפילו נחש כרוך על עקבו, לא יפסיק [כל זמן שאינו מסוכן]. וברבינו יונה כתב "ואע"פ שאין לו להפסיק ולדבר, אפ"ה יכול ללכת כדי שישליכו מעליו, במצינו הליכה שנקראת הפסקה בשום מקום".

בש"ע סימן ק"ד ס"ג כ' ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק וברמ"א הוסיף אבל יכול לילך למקום אחר כדי שיפול הנחש מרגליו. והט"ז בסק"א ועוד, מקשים על המחבר שנראה כסותר עצמו במה שכתוב שם בס"ד דבענין אחר אין לו לצאת ממקומו, ובמקום שאסור אפילו הליכה לבדה ג"כ אסור, עוד הקשו מזה שמוזכר בהלכות יוה"כ סימן תרכ"א ס"ד, שאסור לחזן לזוז ממקומו בשביל לכרוע, ומשמע שהליכה נחשב להפסק.

ובביאור הגר"א סובר שנחלקו בזה המחבר והרמ"א, ולפי המחבר אסור לזוז ממקומו כשיש שם נחש כרוך על עקבו, אך לפי הרמ"א מותר ללכת, ורק דיבור אסור. יסוד מחלוקתם הוא בפירוש המשנה אפי" המלך שואל בשלומו לא ישיבנו, ואפי" נחש כרוך על עקבו לא יפסיק, דהשו"ע סובר דהליכה הוה הפסק, מפרש המשנה לא ישיבנו היינו דיבור, והרבותא בנחש הוא דלא יפסיק אף בהליכה. והרמ"א ס"ל כמש"כ התר"י שם, דלא יפסיק ג"כ הפירוש דיבור, דלא מצינו בשום מקום דהליכה נקרא הפסק.

לגבי דעת המשנ"ב בזה מצינו שמדבר בביתו במשנ"ב ובביה"ל בזה, בסק"י על דברי המחבר כותב וז"ל, לא יפסיק - ר"ל ע"י דיבור, כגון לומר לאחר שסייגה, וכן כל הסעיף זה ושאלו זה שמוכיח הפסק, מיריב ע"י דיבור, אלא ע"י הליכה מותר, שהליכה לא נקרא הפסק, ודוקא הכא שהוא לצורך להסיר הנחש אף דתלינן דמן הסתם לא יהיה סכנה אבל שלא לצורך מקרי הליכה ג"כ קצת הפסק, וכמו שפסק המחבר בס"ב עכ"ל ומדבריו נראה שלכל צורך יהיה מותר ללכת ממקום למקום.

אך בביה"ל ד"ה לא יפסיק, אחרי שהוא מביא את דעת הגר"א מסיים וז"ל ולמעשה לא הכריע הגר"א כאיזה שיטה, ונראה דיש לנהוג כמו שהעתיקתו במ"ב סק"י דבמקום שיש צורך גדול יש לסמוך על המקילים דהליכה לא חשיב הפסק כי כן הסכימו כמה אחרונים ע"כ. ויוצא שבמשנ"ב הקיל במקום צורך אך בביה"ל לא הקיל אלא לצורך גדול.

העולה לדינא:

אם יש הפרעה גדולה באמצע התפילה כבעל חי המדגנו, מותר לו לילך ממקומו, ולדעת הגר"א המחבר אסור, ולכן יש יותר צד לאחינו בני הספרדים להחמיר בזה לפי הגר"א, אך שאר הפוסקים סוברים שמותר גם לפי המחבר.

משמרת שהיא מיוחדת אצל כל העולם למלאכתה ואין בה עניין של מלאכת מלבו. ודחה הראיה מנדה כי היא ניקתה קודם לכן במים, ומה שאחר כך ממשיך לדמם מותר כי זה רק גרמא. [ואם כן מותר להניח בגד אחרי שניקה את הפצע במים, ואפילו כאשר סכר שאחר כך יתחדש הדימום].

וכתב בקצות השלחן (סימן קלו ס"ק א') כי לדברי הכל יש להתיר להניח תחבושת או ממחטה לעצירת הדימום, שהרי התחבושת מיוצרת במיוחדת למטרה זו ואינה עומדת בשום צד לצביעה, ולדברי שו"ע הרב יש להתיר עוד אפילו בבגד שרק הוא ייחד לעצור בו את הדם. וכן כתב שמירת שבת כהלכתה (סימן יד ס"ק כא, סימן לה ס"ק יט) להקל, וכן הביאו בארחות שבת (פרק טו דין סא הערה פח).

אמנם הגר"ש" אוערבאך (שמירת שבת כהלכתה סימן יג הערה סד) דחה את הראיה מבדיקות שבעה נקיים הנעשים גם בשבת, וכתב לחלק כי אישה הנטהרת אינה מבקשת לצבוע את הבד, אלא רק להביא את המראה הבדיקה אל הרב, ולכן המהות של עד בדיקה הוא כמו כפיית להביא על גבי אל הרב את המראה ולא מהות של צביעת הבד, וכתב שגם בטעם זה אין ד', ורק בצירוף הסברה של שולחן ערוך הרב שאין מקפיד על ליבונו מותר.

ועל פי זה פסק הגר"ש" אוערבאך (שמירת שבת סימן לג סעיף כ ובהערה צב) שאין לבדוק את השתן של חולה על ידי קיסמים המשנים את צבעם במקרה של חולי, שכן בזה העניין לשנות את צבע הקיסם כדי שבעד על החולי. אלא ששוב חזר הגר"ש" להסתפק לפי שהצביעה במשכן הייתה להנאת הצבע עצמו, ובקיסם הצביעה אינה להנאת הצבע אלא כדי לדעת על ידו האם הנבדק חולה.

ונראה כי גם הגר"ש" אוערבאך דן על דברי על שו"ע הרב דווקא באופן שהחולה מבקש שהצבע יופיע על גבי הקיסם ויש כאן מלאכה דאורייתא, אלא שהוא נעשה בדבר שאינו עומד לצביעה, אבל באופן של אכילת תותים והמפה מתלכלכת או באופן של ירידת רישא דלא ניחא ליה, ובדרך שהצביעה מקלקלת. ופסקי רישא דלא ניחא ליה, ובדרך כלל, לא דן הגר"ש" לאסור. ולכן הגר"ש" דחה את הראיה מבדיקות של שבעה נקיים שבהם חפצים בצבע על עדי הבדיקה, אבל לא דחה את הראיה מנתינה המון שמותרת גם לשיטתו מאחר שזה מלאכת קלקול.

ומטעם זה הגם שבשמירת שבת כהלכה (סימן לג סעיף כ) לגבי בדיקה בקיסמים הביא את דעת הגר"ש" שאסור, לגבי אכילת תותים (סימן יד סעיף כא) ולגבי תחבושת (סימן לה סעיף יט) לא הזכיר את דעת הגר"ש" האוסר, כי במקרים אלו שהצביעה מקלקלת לא אסר הגר"ש".

ולדינא, מאחר וחושש איסור צובע ממתנת הדם הוא בדרך קלקול ובפסיק רישא דלא ניחא ליה, ומאחר ועיקר דין צביעה בדרך כלל עומד במחלוקת ראשונים ואחרונים, ודעת המשנה ברורה שיש להקל במקום הצורך, נראה שיש לסמוך באיסור קל דרבנן על הכרעת שו"ע הרב והאבני נזר להקל לכתחילה בתחבושת ובטישו שלא עומדים כלל לצביעה, וכן היא הכרעת שמירת שבת כהלכתה.

שלא לדחוק על המכה

אף שנתבאר דרכי ההיתר להניח תחבושת או ממחטה על המכה, אסור לדחוק בידו על המכה להוציא הדם מחובר בבשר שזה איסור חובל ומפרק, וכן זוהר שולחן ערוך (סימן שכ סעיף מה), אלא רק לאסוף את הדם והלחיה שכבר יצאו ממחזור הדם והם כנוסים בפצע (משנה ברורה שם ס"ק פט, קמז).

להלכה:

א. מותר להניח מגבת או סמרטוט לעצירת הדימום, לפי שאין במעשה זה גדר רפואה למכה, אלא רק מניעת המשך הדימום.

ב. נחלקו הראשונים אם יש איסור צובע דרבנן בהנחת בגד על גבי דם, וכתבו הפוסקים שיש לרחוץ ולנקות את הדם לפני נתינת הסמרטוט על המכה, כדי לחשוש לשיטת הראשונים שיש איסור צובע בכך. אמנם דעת שולחן ערוך הרב שמותר לפי כל השיטות לשים על המכה בגד שאין הדרך לצבועו, גם כלי לשטוף את המכה. ולדעת האבני נזר אין להקל כאשר רק בעל הבית ייחד בגד זה לחבישה, וגם אצל שאר כל בני אדם הוא מיועד לחבישה.

ג. הפתרון המרווח ביותר שאנו מציעים להשתמש בו: להניח תחבושת מקצועית או ממחטת נייר (טישו) שאינם עומדים לצביעה ובהם אין חשש צובע, וגם אין זה דרך רפואה. אך גם באופן זה יש להזהר שלא ללחוץ על המכה להוציא דם. ד. ואולם הנחת רטיה שיש עליה חומר רפואי כלשהו אסורה משום גזירת חכמים על השימוש ברפואות בשבת, מלבד כמובן במקום שיש חשש לזיהום רציני וספק פיקוח נפש.

ומותר, אלא גם לאוסרים בפסיק רישא דלא ניחא ליה, נראה שמותר כי צביעה זו היא בדרך כלל שרירי אין דרך לצבוע באלו הדברים. אמנם בשו"ע השמיט הרמ"א את שיטת האגור שהתיר.

בספר עולת שבת (סימן שכ ס"ק לו) הביא תשובת הרדב"ז (ח"ד סימן קלא) שהביא לדברי היראים, וכתב עליהם: "ואנחנו לא ראינו מימינו מי שניזהר בזה, ובדאי דחומרא יתירה היא, דאין זה דרך צביעה אלא דרך כלל, כי הא דאמרין גבי עובר אדם במים (שאינו חושש למלאכת מלבו כי הוא דרך כלל). ודע שרואי דרך כלל, שהרי אינו צובע כל הבגד אלא נעשה כתמים כתמים, וכיון דאיכא תלת לטיבותא (- מקלקל, אינו מתכוון בפסיק רישא, ודרך כלל) אין לחוש, והמחמיר תבוא עליו ברכה". וכתב העולת שבת כי דברי הרדב"ז אינם מחוורים ואין להקל.

גם במגן אברהם (סימן שכ ס"ק כד) השיג על דברי הרדב"ז, שלדינא (סימן שב סעיף ט-י; וראה שם משנ"ב ס"ק לט) אנו מחמירים במלאכת ליבון שאסור גם בדרך של כלל, והוא הדין במלאכה צובע שיש לאסור גם בדרך כלל.

אולם במחצית השקל (שם) הפנה לאליה רבה (סימן שכ ס"ק כד) שנחלק על העולת שבת והמגן אברהם, לפי שמלבד שגם דעת האגור להקל וכהרדב"ז, הרי הכרעת הרמ"א היא (סימן שכ סעיף י) להקל על פי המנהג בליבון דרך כלל, ואם כן הוא הדין בצביעה דרך כלל שיש להקל (אף שהשמיטו ברמ"א). וכתב כי לכן נראה להקל בבגד לבן שאין אפשר בדרך אחרת. ובעצירת דם בבגד הצבוע באדום כתב להקל בשופי, שהרי אינה מביא כל תועלת, אולם דעת המגן אברהם (שם ס"ק כה) לאידך גיסא, כי בצבע הבגד חמור טפי, שהרי אינו מקלקל. ומלשונו נראה שהפחיתות השקל הסכים עם הכרעת האליה רבה במקום שאי אפשר בדרך אחרת. [וראה עוד במחצית השקל סימן שכ ס"ק נב].

בשולחן ערוך הרב (שם סעיף כז) הביא את ב' הדעות, וכתב שראוי להחמיר ובפרט בבגד צבוע אדום שאינו מקלקל. גם ערוך השולחן (שם ס"ק י) הכריע שיש להחמיר כיון שאפילו אם אין ליבון בדרך כלל, שמא צביעה יש בדרך כלל.

אמנם בגליון רעק"א הפנה לספר בית אהרן שהביא ליקוטים מהחכם צבי ושם הסכים החכם צבי לדעת הרדב"ז. כיום נדפסה התשובה בשו"ת חכם צבי (חלק ב סימנים יד, לב) ושה הביא את דברי "ספר הזכויות" שחשש לדעת היראים, וקיבץ ראיות רבות להוכיח שאין לחשוש לזה, והוכיח גם ממה שמותר לבעול בתחילה בשבת (כתובות ז:) אפילו שנהגו לפרוס שמלה לראות שהכלה בתולה, וראה עוד לקמן.

ולדינא המשנה ברורה (סימן שכ ס"ק נט) כתב "דיש לסמוך עליהם היכא דאי אפשר לו לזהור בזה". וכן כתב עוד לקמן (ס"ק קמז) ע"פ הח"י אדם (ח"ב כלל כד סעיף ו). גם ביביע אומר (חלק ה. או"ח סימן כח אות ב) כתב כי הגם שבשו"ע הביא לשיטת היראים שיש להזהר שלא ללכלך את המפה בתותים, היינו דווקא כאשר ניתן בקלות להזהר מכך, אבל באופן שצריכים מותר כי הצביעה היא פסיק רישא באינו מתכווין שלא ניחא ליה, ושיטת השו"ע בכל מקום, לדעת היביע אומר, שרק לכתחילה יש להזהר שלא לעשות מלאכות בפסיק רישא שאינו מתכוון ולא ניחא ליה.

הנחת תחבושת או ממחטה על המכה

ומשכן לכאורה לכתחילה אין להשתמש בממחטה כדי לעצור את הדם, וכל שכן לא בבגד אדום שאין הצבע קלוקל לו. ויש להחזיק בתקנה שכתב השו"ע (סימן שכ סעיף מה) שלפני השימוש בתחבושת יש לנקות את המכה במים או ביי, ורק אחר כך להניח את תחבושת על המכה.

אלא שבשולחן ערוך הרב (קונטרס אחרון לסימן שב) יצא לחדש, כי כל מה שאסור מדרבנן ללבן גם בדרך כלל הוא דווקא במפה שדרכה בליבון, אבל 'משמרת' (כל-ל לסימן יי) שאין דרך לנקותה אין לחוש לליבון הנעשה בדרך של כלל. וכן באיסור צובע כל האיסור מדרבנן לצבוע גם בדרך כלל, היינו דווקא במפה שדרכה בצביעה, אבל בגד שאין דרכו בצביעה כלל מותר גם לכתחילה. והוכיח הדבר ממה שנפסק (שו"ע סימן שג סעיף טו) שמותרת אישה נדה לצאת במוך אפילו שהוא בוודאי צבוע, והיינו 'במוך שהתקנה לנדתה' שאין לו תשמיש אחר ואינו עומד לצביעה, ולכן אין בו כלל הגדרת מלאכה צובע. ועוד עמד להוכיח יסוד זה שאם לא כן, גם בדיקות טהרה יאסור בשבת, ונמצא שאין לאישה שבעה נקיים.

וראה גם בחידושי חתם סופר (כתובות ה: ד"ה ויש לעיין) שכתב להוכיח כעין זה ממה שמותר לקנח דם בתולים במפה כיון שאינו צריך לצביעה רק לידעה שהיא בתולה, ולגבי המפה עצמה היה לה דרך כלל מותר. וכעין ראה זו כתב החכם צבי (שם).

בשו"ת אבני נזר (או"ח סימן קעה) כתב להשיג על ראיות שו"ע הרב, ולדינא כתב (שם סימן קסה) לחלק בין דבר שיכול לשמש כבגד אלא שהוא ייחד אותו לסגן בו את היין, ובין

אופן סלסול הפיאות בשבת

ט. יש למעט בשבת בסלסול הפיאות, שאלו שרגילים לסלסל פיאותיהם כל הזמן ובכל כמה רגעים תופסים השערות ומסובבים לכאן ולכאן קרוב לפסיק רישיה שיתלשו שערות ע"י זה, וכבר כתב הגר"ח פאלאג'י על רבינו האריז"ל שפעם אחת שכח שטופח על מנת להטפח והיינו שהיא רטובה כ"כ והניח ידיו על זקנו בשבת ולא הניחה עד מוצ"ש כדי שלא יגרום לתלישת שער ח"ו (קצוה"ש).

איסור סחיטה

י. סחיטת שערות בשבת היא איסורא דרבנן (מ"ב ס"י שכ סק"ה), לכן צריך לזהר שלא לסלסל פיאותיו בשבת כשהם רטובים ממים כגון לאחר טבילה, אלא ימתין מלנגוע בפיאותיו עד שלא יהא רטובה באופן שטופח על מנת להטפח והיינו שהיא רטובה כ"כ שיכולה להרטיב דבר אחר, אך במקום צער כגון שיש לו צער עקיצה יש אומרים שמותר לחוך בשערותיו ולא גזרו אז סחיטה בשערות (מנחת שבת ס"י פ).

יא. מחלוקת הפוסקים אי שייך סחיטה בשערות שבתוך המים י"א שאם המים חוזרים לבסוף שוב לשערות אין בהם איסור סחיטה (ש"ש פ"ד הע' ט'), וי"א שאין נפקא מינה ובכל אופן אם סוחט שערותיו בעוד שהם שקועים תוך המים או מחוץ למים שיש בזה איסור סחיטה (ש"ת קנה בשם ח"ג ס"י א).

הלכה למעשה

יב. כדי שלא להיכשל בעת שמסלסל הפיאות באיסורים חמורים יש לסלסל רק באופנים דלהלן: א) שהפיאות הוא מסולסל במקצת ואינו מוסיף בסלסול אלא קצת כדי לייפותו. ב) שיעמט בסלסול הפאות. ג) ששערותיו אינם מסובכים ומקושרים או חלושות. ד) לסלסל בנחת ולא במהירות. ה) שלא יהא רטובה טופח על מנת להטפח.

התזה ספרי ונתינת ג'ל

יג. אסור למשוך השערות בכל מיני משחות שמחזק ומדיק השערות זו בזו משום איסור בונה (ביה"ל ד"ה לחוף), ואם מחליק השערות ע"י המשחה נוסף בזה גם איסור של ממרח (מ"ב סק"א).

החלקת שערות

יד. כמו שביארנו שאיכא מחלוקת האחרונים טעם איסורו של החלקת השער, ש"א שהוא משום חשש תלישת שיער וזה שיטת רובא דאחרונים ולשיטתם מותר להחליק השערות של הבנות בנחת ולתחוב סיכה בשערות כדי להחזיקן באופן שליכא חשש תלישה, וכן התירו לחלוק השערות במסרק רכה, משום שבהחלקת שער ליכא חשש שמה יגרום לתלישה כשמסרק במסרק רכה, אך בתנאי שיהא מיוחדת לשבת כדי שלא יהא מחזי כעובדין דחול (מ"ב סק"י).

טו. וי"א שטעם איסורו של החלקת שערות הוא משום איסור בונה (קצוה"ש), ולשיטתו אסור להחליק שערות הבנות בכלי או בידיו אפילו בנחת וכן אסור לתחוב סיכה כדי להחזיקן, אך להחליק השערות באצבע בעלמא מותר, כיון שתקין כזה שנעשה ע"י אצבע אינו בכלל בונה, אבל לסדר השערות בלי לחלוק השער לכאן ולכאן ושביל באמצע באופן שליכא חשש תלישה מותר כיון שאינו עושה מעשה בנין, וכן מותר לעשותו במסרק רכה שמייוחדת לשבת, ומותר אז אפילו לתחוב סיכה כדי שהשערות לא יהיו מפוזרות.

לגלגל שערות הזקן

טז. יש לזהר כשמגלגל שערותיו שלא יהא חשש תלישה כיון דדמי להחלקת השערות, וחשש בונה ליכא כיון שרק אנשים יחידים נוהגים כן לכן אינו נקרא תיקון בשערות ולא נכלל בכלל בונה (קצוה"ש), ופשוט שיש לזהר שזקיניו לא יהא רטובה כשיעור שטופח על מנת להטפח.

א. בסלסול הפיאות בשבת יש לזהר לסלסל שיהא באופן המותר וע"י זה יקיים מצות התנאה לפניו במצות בהידור רב, ולכן צריכים לתת לב ביותר שלא יבוא לעבור שום איסור שאסור לעשות בשבת, ובפרט בג' איסורים דלהלן: איסור בונה, איסור גזוז, איסור סחיטה.

איסור בונה

ב. בשו"ע (ס"י ש"ג ס"כ"ו) מובא שאסור לקלוע שערות בשבת משום דדמי לבנין, וכמו שמצינו שיש מקומות שקורים 'לקליעה' בינתא, ופסקינן שאיסורו היא אינו אלא מדרבנן מפני שאינו בנין ממש אלא היא דומה לבנין (מ"ב סק"ב), וכן לסתור הקליעה אסורה בשבת משום שהיא דומה לסותר (שו"ע שם).

ג. עוד מובא בשו"ע (שם) מחלוקת המחבר והרמ"א אם מותר לחלוק השערות היינו שמחלקים השער לכאן ולכאן ועושים שביל באמצע, המחבר סובר שמותר לחלוק השערות, והרמ"א סובר שבכלי אסור לחלוק משום חשש תלישת השערות אבל באצבעו נהגו להקל (מ"ב סק"ד), כיון שאין חשש תלישת שער אלא בכלי, ודעת המחבר שמותר היא כיון שאין מתכוונים לזה ואין כאן פסיק רישא, וי"א שטעמו של הרמ"א הוא משום איסור בונה שעל ידי שמתקן השערות לכאן ולכאן היא כעין בונה, ולכן דוקא באצבע בעלמא נהגו להקל שתקין כזה שנעשה ע"י אצבע אינו בכלל בונה (קצוה"ש ס"י קמו).

ד. ודנו הפוסקים אי בסלסול הפיאות שייך איסור בונה אי משום דדמי לקולעת שער אי משום דדמי להחלקת שער, איכא פוסקים שמדמים סלסול לקליעה (תפארת ישראל על משניות) וכן הוא בשו"ת מנח"י (ח"א ס"י פ), ויש שמדמים סלסול הפיאות להחלקת שיער (קצוה"ש), ויש שאומרים שאין כלל איסור בונה בסלסול הפיאות אם אינו דרך קליעה (שו"ת מהרש"ם ח"ח ס"י נד).

ה. למעשה נפסק בקצוה"ש שאלו אנשים שיש להם פיאות מסולסלים ואינו בונה לסלסל חשד אלא מוסיף קצת על הסלסול, מותרים הם לשורם ולקבץ פיאותיהם לייפותם קצת כדי שלא יהא מפוזרות ומסדרן ע"י סיבוב אחד או שתיים שאין זה בגדר בנין כלל, וזה לימוד זכות גדול על הנהגים להקל.

ו. ואין נפקא מינה באיסור זה בין אנשים גדולים לילדים קטנים שאף לילדים אסור לסלסל משום חשש בונה, ולכן לא להעמיד הפיאות שלהם בסיכות ובקריסה כדי שהפיאות ילא משוזרות (מנח"י שם), אבל אם הפיאות כבר מסולסלות ומסודרות ותוחבן בסיכות ובקריסה רק כדי להחזיקן שלא יתפור השערות מותר, מפני שאינו בונה כלום אלא מעמיד המתקיים כבר.

איסור גזוז

ז. התולש שערות בשבת חייב משום גזוז (שו"ע ס"י שם ס"א), ומשום זה אסור חז"ל החלקת שערות (מ"ב סק"ד) ולסרוק השערות במסרק (שו"ע ס"כ"ז) וכדו', וכל דבר שאפשר לבוא לידי חשש תלישת שער, ולכן לסלסל הפיאות בשבת במסרק היא איסור דאורייתא שאי אפשר שלא יתלש שערות ע"י זה, ואפילו במסרק רכה אסור לסרוק דהוי פסיק רישא (שו"ע שם).

ח. לסלסל הפיאות בידיו מותר בתנאי שמקבץ שערותיו בנחת באופן שאין בה שום חשש שיבוא לידי תלישת השער, ואז אף אם נפל שער על ידי זה אינו חושש, שדבר שאין מתכוון מותר וכן במציאות נמי אינו צריך להיות שיפול משערותיו (מ"ב סק"ח), אבל אם שערותיו מסובכים ומקושרים או ששערותיו חלשות שנעקרת מהשורש בקלות אסור לסלסל פיאותיו בשבת, משום שבוודאי יבוא לידי חשש תלישה.

לתפוס ממון ממי שחושד בו שגנב אותו

במשרדו של זבולון מונחים מיד פעם סכומי כסף במזומן על השולחן או בארון בגלוי לעיני כל, בוקר אחד הופתע לראות ששך 5000 ₪ שהניח לילה קודם במקום גלוי אבד כאילו בלעה אותו האדמה. לאחר שחשב מי יכול להיות שידו היתה במעל, והיות ולא היו ניכרים סימני פריצה או כניסה של גנבים בלתי מזוהים, החליט שעובד הניקיון ששהה במשרד בלילה הוא אשר ידו היתה במעל, בכדי לא להכנס לעימותים וויכוחים מיותרים כדרכו של זבולון, החליט לעכב ממשכורתו של המנקה את סך ה 5000 ₪ שנעלמו היות והוא בטוח שהוא הגנב, אמנם המנקה שלא היה מודע לחשדות נגדו מכחיש את המיוחס לו, האם מותר לזבולון לעכב את המשכורת של המנקה שחושד בו?

תשובה: בגמרא בפרק אלו מציאות (ב"מ כו:) אמר רב נחמן ראה סלע שנפלה משנים חייב להחזיר (למאמר מדין השבת אבידה) מאי טעמא האי דנפל מיניה לא מייאש מימר אמר מכדי אינש אחרינא לא הוה אלא האי, נקיטנא ליה ואמינא ליה אתה הוא דשקלתיה. ומבואר דהמאבד שהלך רק עם איש אחד בדרכו אינו מתיאש משום שהוא חושב שיוציא את זה מחבירו שהלך עמו ואף האמת היתה שהכסלע נפלה לארץ. וכן ביאר הרא"ש (ס"י ט') 'ולא מייאש מינה לעולם כי ברור שזה לקחה והיום או לאחר יתפוס משלו'. ובשו"ע (סימן ע"ה ס"י) כתב הרמ"א יש אומרים דמשביעין היסט על טענת שמה כשיש רגלים לדבר כגון שהיה שמעון בבית ראובן ומצא ראובן תיבתו פרוצה וניטל ממנה והיא חושב בשמעון, יכול להשיבנו וכן נראה להורות. ובסמ"ע (ס"ק מ"ט) כתב 'מכל מקום נראה דאם תפס בעל התיבה משל שמעון בלא עדים תפיסתו תפיסה'. וראיה לזה ממס' ב"מ כו: וכדברי הרא"ש לעיל שיתפוס משלו.

ובש"ך (ס"ק ס"ד) כתב ותימה היאך מועיל תפיסה להוציא ממון מספק ולקמן (ובדברי הרא"ש) לא אמרינן אלא דאינו תיאש המאבד וחושב שמתוך שיתפסנו ויטעון עליו ברי מתוך כך יודוע לו המוצא, אבל ודאי בטוען שמה לא מהני תפיסה.

ובפת"ש (ס"ק כ') הביא מעשה בק"ק אליק ראובן ושמעון שהיו שכנים בגנינות זה בצד זה וקיר של נסרים היה מפסיק ביניהם, יום אחד נגנבו מעות וסחורות של ראובן ובדק ומצא נסר אחד מובדל ממקומו ועוד סימנים בסחורה שלו, ותפס ראובן משל שמעון כפי סך החסרון שלו. ופסק העטרת צבי כהוראת הסמ"ע דתפיסתו תפיסה. והרעישו הלומדים דהרי הש"ך חולק, ודן הפתחי תשובה האם אפשר לומר קים לי כהסמ"ע, דכשיש ספק בתפיסה אין לומר קים לי (וכן פסק הגמירות המשפט בכללי תפיסה) וכן בדמקום מח' הסמ"ע והש"ך כתב החוות יאיר דאין לומר קים ליה כהסמ"ע ויש לפסוק כהש"ך אף להוציא.

ובשבות יעקב ביאר דכוונת הסמ"ע הייתה דוקא כשברור לו ע"פ אומדנות ורק שלא ראה בעיניו ומיישב בזה קושיית הש"ך על הסמ"ע ואף שאם יטענה זו בבית דין לא יפסקו לו כך משום שלפסק בית דין צריך להיות הדבר ברור לעיניהם אבל כשברור לבעל דין יכול לתפוס לפי דעתו. וכן כתב התומים (ס"ק י') דרק כשברור לו מאוד יכול לתפוס ולא ברגלים לדבר ופסק כהסמ"ע. ובברכת אברהם כתב דאם היה שם שני אנשים וחושד באחד היות והאדם השני נאמן לו ודאי אינו נחשב לרגלים לדבר בשביל שיהיה מותר לתפוס.

העולה לדינא: לתפוס ממון על פי חשד אסור. ובאופן שבטוח שעובד הניקיון גנב (כגון כשגנב חפצים והבעלים ראו אותם תחת ידו) אף שבב"ד אין מוציאים ללא עדים, יכול לומר קים לו כהסמ"ע ואף שבמח' הש"ך וסמ"ע כתב החוות יאיר דאין לומר קים לי כהסמ"ע, וכ"ש פה שהיו להוציא, נראה מהאחרונים דהש"ך הבין דהסמ"ע דיבר על תפיסה רק על פי חשד ולא כשיש הוכחות.

דין שיעבודא דרבי נתן בפקדון וכשיש לו נכסים

שמרל עמד לפני נישואי בנו וביקש הלוואה מידידו זלמן ששמח מיד לקיים מצות "והעבט תעביטנו די מחסורו", והציע לו הלוואה של אלפיים דולר לתקופה של חודשיים. שמרל שמח מאוד ולקח את הלוואה בשתי ידיים, וכמובן התחייב להחזיר את החוב בתום תקופת הלוואה, אלא שרצונות לחוד ומעשים לחוד, וכשהגיע זמן הפירעון דחה את זלמן בכה וכה, בראות זלמן שכספו לא בא אליו, נזכר שפעם הציע לו יקותיאל בעל חנות להמרת כספים, להפקיד אצלו כספים, וסיפר לו שגם שמרל ידידו מפקיד שם סכומים יפים, וכסף זה יכול להגיע אליו להחזר הלוואה, מיד עשה מעשה ונגש לחנותו של יקותיאל על מנת לקחת את הכסף, כששמע יקותיאל את דבריו, הרים טלפון לשמרל לשאול את דעתו, ושמרל טען שיש לו כסף אחר לתת לזלמן ולא כסף זה, וממילא אין לזלמן כלל זכות בכסף זה, כששמע זאת זלמן מיד ניגש לבית הדין הסמוך למקום מגוריו לברר דין זה מה דינו:

תשובה: מקור דין שיעבודא דר' נתן נלמד מהפסוק "ונתן לאשר אשם לו", מזה שלא כתוב לאשר גולו משמע למי שהקרן שלו ועל כן אמר ר' נתן ש'הנושה בחבירו מנה וחבירו בחבירו מוציאם מזה ונותנים לזה'.

ובגמרא בבא קמא (מ:) איתא על שאל ששאל שור בחזקת תם ונמצא מועד, היות שהכיר בו שהוא נגחן חייב לשלם חצי נזק לניזק, ועוד חצי ישלם המשאיל, ואפילו שיש למשאיל טענה שהיה מבריה את שור לאגם, (עיין תוס' ד"ה מעריקא שמסביר שהכוונה שיתפטר עם הניזק על פתחו), בכל אופן טוען השואל שזה הרי משתלם מן העליה, ואפילו שאין לו נכסים אחרים הרי אני משועבד לניזק מדין שיעבודא דרבי נתן.

מסוגיא זו מוכיחים הראשונים (הרשב"א, וכן בים של שלמה) שהרי השור פקדון אצל השואל, ובכל אופן משתעבד לניזק הרי שגם בפקדון יש דין שיעבודא דר' נתן, וכן נפסק בשולחן ערוך (סימן פו סעיף ד) ובש"ך (ס"ק ט).

אמנם בקצות החושן (שם ס"ק ד') דוחה את הראיה מהגמרא הנ"ל וסובר ששם היות שכל השיעבוד למשאיל קורה רק בשעת פגיעה כדין שומר (וכמו שנפסק בשולחן ערוך חושן משפט סימן שמו סעיף ד') ממילא ודאי לא משועבד לניזק, ומה שהגמרא נצרכת להגיע לדר' נתן זה להגיד שיש לשואל שיעבוד לניזק כמו שיש למשאיל, וזה נחשב כמו שנמצא ברשות המשאיל והניזק יכול לגבות את זה בתורת טירפא וגוביינא, ומשתעבד ישר לניזק.

ממילא בנידון דידן לכולי עלמא יכול המלווה להוציא את הכסף מהנפקד, רק נחלקו שלשיטת השולחן ערוך זה מדין שיעבודא דר' נתן, ולשיטת הקצות זה מדין טירפא וגוביינא (והובדל ביניהם האם יכול הלואה - המפקיד לחלוף ולתת במתנה את הפקדון לנפקד שלשיטת הקצות יכול לכל מטלטלים שברשותו, ולשיטת השולחן ערוך אסור כי הוא משועבד).

אך היות שיש נכסים אחרים ללווה יש לדון האם לשיטת השולחן ערוך שפה זה פקדון זה משתעבד או לא, ובגמרא בבא קמא (שם) נאמר שכשיש למשאיל נכסים אחרים לא יכול לטעון שהייתי מבריה את השור, כי הרי משתלם מן העליה, וכשאין נכסים אחרים צריך להגיע לתירוץ שהוא משועבד מדר' נתן, ומה שהגמרא לא מתרצת את זה בתחלה, מוכח ששיעבודא דר' נתן שייך רק כשאין ללווה נכסים אחרים, וכן נפסק בשולחן ערוך (שם סעיף ב) במה דברים אמורים כשאין לשמועו נכסים ליפרע ממנו... אבל אם יש לו במדינה זו נכסים אין בית דין נזקקים להוציא מזה ולתת לזה וכן דעת הרבה ראשונים והטעם כמו שכתב הרשב"א והר"ן שהיו כמשועבדים ולא גובים מהם כשיש בני חורין.

אמנם הש"ך (שם ס"ק ה) דוחה את ראייתם מגמרא דידן (בבא קמא מ:), ומסביר שכשיש לו נכסים לא היינו צריכים להגיע לשיעבוד, אבל כשאין לו נכסים יש למשאיל טענה שהשואל היה צריך להבריה לאגם תירצנו את שיעבודא דר' נתן, אבל הוא הדין שאפילו כשיש נכסים חל השעבוד וכן כתב המהרש"ל (בים של שלמה סי' י"ט) שתמיד משתעבד, ודחה את טעמם משום שכל מה שלא גובים ממשועבדים כשיש בני חורין זה משום פסיידא דלקוחות, ופה הרי בין כה חייב לשלם למשאיל ואין פסיידא, והש"ך מאריך שם בראיות והסברים ויוצא מדבריו שמדאורייתא חל השעבוד אפילו כשיש נכסים, רק שרבנן חילקו שכשיש פסיידא ללווה לא יגבו ממנו, כשיש נכסים אבל כשאין פסיידא אפילו כשיש נכסים, גובים מהלווה השני. (בקצות החושן ס"ק ב) סובר שלמהרש"ל אפי' במקום פסיידא אין לו נכסים אחרים משתעבד כי בשיעבודא דר' נתן אף החוב של המלווה דלא כשאר שעבוד ע"ש).

ממילא בנידון דידן, לשיטת השולחן ערוך אינו יכול לגבות כי הרי יש לו נכסים אחרים, ולשיטת הש"ך על פי הראשונים יכול לגבות אפילו כשיש נכסים, רק כשיש פסיידא ללווה (כגון שהמלווה מוחל לו וכדומה) לא יוכל לגבות.

העולה לדינא:

- בפקדון יכול המלווה לקחת מהנפקד את הכסף, או בתורת שיעבודא דר' נתן או בטירפא וגוביינא.
- אם מחל או נתן במתנה את הפקדון לנפקד, נחלקו הש"ך והקצות האם יכול המלווה להוציא את הפקדון.
- כשאין לו נכסים אחרים, ודאי שמשעבד הפקדון ויכול להוציאו.
- כשיש לו נכסים אחרים, נחלקו הפוסקים השולחן ערוך אוסר והמהרש"ל מתיר והש"ך אוסר במקום פסיידא ומתיר בשאין פסיידא, ולהלכה לכאורה זה ספק ואין מוציאין מידו.
- גם כשמוציאין כשיש לו נכסים בית דין אין נזקקין לכך, ורק אם תפס לא מוציאין ממנו (קצות החושן).

לקרב מים אחרונים באמצע ברכת המזון

ר' אברהם שלמה יושב לו באמצע סעודת ברית מילה, שערך אחיו הקטן לבנו, שעת סיום הסעודה הגיעה, ובעודו באמצע ברכת המזון שם הוא לב, שדודו מסמן לו בבקשה שיקרב אליו את קערת המים אחרונים, שיוכל להתחיל בברכת המזון, התחיל ר' אברהם שלמה לחשוב האם הדבר מותר באמצע ברכת המזון, והנה מסמן לו שוב דודו, וכל היושבים מסתכלים עליו, מדוע אינו מושיט, ושאלתו האם מותר לו להושיט מה דינו:

תשובה: מקור הדין לאיסור עשיית מלאכה בברכת המזון הוא בירושלמי ברכות (פ"ב ה"ה) מכך שאסרו לפועלים לברך ברכה רביעית, ולא אמרו שיברכו תוך כדי מלאכה, משום שאסרו לברך באמצע מלאכה, ונפסק להלכה בשולחן ערוך (סימן קפג סעיף י"ב וסימן קצא סעיף ג').

ובגדר איסור זה מובא בשו"ע הרב (סימן קפג סעיף ד') שאפילו תשמיש קל אסור לעשות, אף על פי שאינו מונעו מלכוין, והוא על פי מה שכתב הט"ז (סימן קצא), דגם בכל הברכות וקיום מצוות אסור, משום שנראה כעראי, ואם כן גם בהקרבת מים אחרונים הוה עראי ואסור.

אמנם בשו"ת שלמת חיים כתב לגבי קיפול טלית בשיר של יום, שכיון שהיה עליו בשעת התפילה אין זה עראי, וסברתו כשעוסק בדבר שקשור למצוה שעושה, אין זה עראי, ואולי יש לדמות שגם כאן שעוסק במים אחרונים שנצרכים לברכת המזון, אין זה עראי לגבי ברכת המזון, ועוד יש לומר דהפרי מגדים (סימן קצא) על דברי הט"ז שמחמיר לא לעשות מצוה אחרת תוך כדי קיום חברתה, סובר הפרי מגדים שאם לא תתקיים חברתה, ויכול לקיים שניהם יעשה שניהם, והט"ז סובר שחומרת ברכת המזון מטעם עראי, הוא ככל המצוות, ואם כן כיון שמצוות חסד להושיט מים אחרונים לא תתקיים, אולי יש לסמוך להקל בצירוף הטעם המובא לקמן.

והנה יש עוד מקור לאיסור מלאכה בברכת המזון, והוא שיטת האחרות חיים (סימן קפג ס"ח) שברכת המזון דינה כשמונה עשרה, לגבי הפסקה בתפילה מפני הכבוד והיראה, ונחלקו האחרונים האם לגמרי מדמים זאת כתפילה, וכן שיטת המשנה ברורה ועוד פוסקים, אמנם שיטת הערוך השולחן דלא חמירא מקריאת שמע, אמנם גם בערוך השולחן מחמיר, דלא ירמוז כמו תפילה (וקצת צריך עיון דכל הפוסקים הזכירו דווקא מלאכה ולא הזכירו רמזיה מה שאין כן בקריאת שמע), ולפי זה יוצא דאסור להביא מים אחרונים באמצע ברכת המזון.

אמנם אפילו לגבי תפלת שמונה עשרה שמובא שרמיזה בעלמא אסור, מובא במשנה ברורה (סימן קד ס"א) שלתינוק הבוכה, מותר לו לרמז בידיו כדי שישתוק ולא יטרידו מתפלתו, ועל כן בנידון דידן שמצוי שכשמבקשין מאחד המסובין מים אחרונים ואינו מביא, והמבקש אינו יודע את ההלכה, שאסור להפריע בברכת המזון יכול המבקש לגעור בו ולהפריע לו מכוונתו, יותר לו להושיט המים אחרונים, אמנם אפילו שמצינו דלא עוזר הפסק בברכת המזון, להחיר רמזיה כמובא בפתחי תשובה (סימן סג) לגבי קריאת שמע, עם כל זה בנידונינו למעט באיסורא, יפסיק מברכת המזון בעת שמוכרח להקריב המים אחרונים, משום שלשיטת רש"י וריטב"א שהבעיה משום כוונה עוזר הפסקתו.

וכל זה בארבעה ברכות (ויש המקילים בברכה רביעית דהוי כמו כל שאר הברכות מטעם עראי ולא כשלושת ברכות ראשונות דהוי כתפילה), אמנם מהרחמן אין בעיה להפסיק, ועל כן כמובן שמותר להקריב, ואמנם בדיעבד אם הקריב אף מעצמו, מובא בביאור הלכה (סימן קצא) לגבי מלאכה גמורה שיצא ידי חובתו וכל שכן כאן.

העולה לדינא:

לכתחילה אסור להפסיק עד אחר ברכה רביעית, ואם טורדו מכוונתו יש ללמד זכות על המקילין, ויראה שלא להפסיק ובדיעבד יצא אף אם הפסיק, ומהרחמן אין בעיה להפסיק, אמנם לבקש מאדם אחר המברך, צריך עיון אולי אף בהרחמן, עדיף לקום ולקחת לבד או להמתין.

בסימן טוב ובמזל טוב

מהיכלי תורה והוראה מוסדות "באר ישראל" נשגר כוס של ברכה עם ברכת מזל טוב לבבית, קדם מעלת ידידנו ומכובדנו היקרים והנעלים רבני בית ההוראה

הרה"ג שאלו משה טייטלבוים שליט"א לאירוסי הבת

הרה"ג אברהם גרנדש שליט"א להולדת הנכדה

הגאון הרב אברהם לוין שליט"א להולדת הנכדה

יזכו לראות נחת ושמחה לאורך ימים ושנים טובות מתוך אושר וכבוד, בריות גופא ונהורא מעליא

דיני ומנהגי בין המצרים

לקטנים שהגיעו לחינוך אינו אסור אלא ב'שבוע שחל בו', מפני שלצורך קטנים אנו סומכים על המחבר שאינו אוסר תספורת כלל אלא ב'שבוע שחל בו' (מ"ב סקפ"ב).

יג. מותר לגלח שפה העליונה שבזמן המענה לו את האכילה (שו"ע סי"ג), שאינו תספורת של תענוג, ומשום טעם זה התירו גם בתספורת שהיא לצורך צניעות, ויש שהחמירו שלא לגלח השפה ב'שבוע שחל בו' (קיצוש"ע סי' קכ"ד), אכן סריקת הפאות ושערות הראש מותר בכל הימים האלו כיון שאינו נכנס בגדר תספורת כלל (מ"ב סק"ב).

נישואין, אירוסין

יד. אין נושאין אשה (רמ"א סי"ב) אפילו בלא סעודה וכלי זמר, ואיסור נישואין היא אפילו למי שעדיין לא קיים מצות פרו ורבו (קיצוש"ע שם), מפני שעצם הנשואין היא שמחה, ברם להחזיר גרושתו מותר בימים אלו (מ"ב סקט"ו).

טו. התירו לארס אשה, כיון שבאירוסין ליכא שמחה כל כך, ואפילו לעשות סעודת אירוסין מותר (מ"ב סק"ט), מפני שסעודת אירוסין נחשב לסעודת מצוה, וה"ה סעודת שידוכין שעושים בזמנינו מותר דהוי סעודת מצוה כמו סעודת אירוסין (שעה"צ סק"ו).

ריקודין ומחולות

טז. אסור לעשות ריקודין ומחולות (מ"ב סקט"ו) אפילו בסעודת מצוה כמו בסעודת שבע ברכות או אירוסין ושמחת בר מצוה וכדו', וכן לשיר ולנגן כדרך מזמזמי חתן וכלה היינו שירה וזמרה באופן מיוחד שמרומם השמחה אסור בימים אלו (שו"ת קנה בשם ח"ג סי' לו), והכריעו פוסקי זמנינו ששמיעת שירה וזמרה מוקלטת בנגן וכדו' אסורה בשמיעה בימים אלו.

ברכת שהחיינו

יז. טוב ליהדר מלומר 'ברכת שהחיינו' בימי בין המצרים (שו"ע סי"ז), כיון שהזמן הוא זמן פורענות ואין כדאי לומר שהחיינו לזמן הזה, אכן בשבתות של ימי בין המצרים לא החמירו בזה (מ"ב סקצ"ח), וכן ביום ראש חודש מנחם אב (שעה"צ סקצ"ט), ויש נוהגים שאפילו בשבתות לא מברכים שהחיינו וכן הוא ע"פ האריז"ל (באה"ט).

יח. ולפעמים התירו לברך שהחיינו אפילו בימים אלו, כגון במקום סכנה או חולי (מ"ב סקצ"ט), או בפרי חדש שלא ימצא הפרי לאחר תשעה באב, ואין לו אפשרות להכניסו כעת במקור שישאר לו בטיב עד לאחר ת"ב (רמ"א סי"ז), או באופן שיחמיץ המצוה כגון לאלו שמברכים בברית מילה, או בפדיון הבן (שו"ע שם), או שיחמיץ הברכה כגון לאלו שמברכים כשנולד להם בת כשרואים אותה בפעם הראשונה (מ"ב ס"ק ק').

לבישת וקניית בגדים חדשים

יט. מותר לקנות בגדים חדשים עד ר"ח אב כיון שאנו אין מברכים שהחיינו בשעת קניית הבגד, וכן מותרים ללבוש בגדים חדשים שאינם חשובים בין שאינו חשוב מצד הבגד ובין שאינו חשוב מצד האדם הלוש, כיון שאין מברכים עליהם שהחיינו אפילו בשעת לבישת הראשונה, אבל אין ללבוש בגדים חדשים חשובים שמברכים עליהם שהחיינו, כיון שאינו יכול לברך 'ברכת שהחיינו' (מ"ב סקע"ה).

כ. מנעלים המיוחד לתשעה באב יזהר לכתחילה לקנות וללבוש קודם ראש חודש (כה"ח סקצ"ו), ואם שכח לקנות או ללבוש קודם ר"ח, אפשר להקל ולקנות אחר ר"ח ואפילו לחדש בתשעה באב עצמו (שם סקצ"ו-צ"ז, אגר"מ או"ח ח"ג סי' פ).

כא. אין להימנע מלשלוח מתנה בימים אלו (כ"מ במ"ב סי' תקנ"ד סקמ"א), ובפרט אם המקבל הוא אדם הנצרך וכ"ש כשהוא ת"ח דמותר, שאז אפילו בתשעה באב עצמו מותר ומצוה הוא (כה"ח סי' תקנ"ד סקצ"א).

מעלת ימים אלו

כב. והימים האלו מסוגלים מאוד לתשובה, כי הימים האלו בעצמם הם ימים קדושים מאוד אלא שהם באתכסא, וכן מובא שימי בין המצרים מסוגל לפרנסה שנמשך שפע ופרנסה בימים האלו (אור לשמים פרשת בלק).

כג. חכמינו ז"ל קבעו קריאת פרשת תמידין ומוספין בבין המצרים, והיא כדי לעורר לבות בני ישראל להשתוקק על עבודת בית המקדש (שפת אמת פר' פנחס).

א. הימים משבעה עשר בתמוז עד לאחר תשעה באב נקראים 'בין המצרים' והיא ע"פ מש"כ באיכה 'כל רודפיה השיגוה בין המצרים' שקאי על ימים אלו, ובהלכה מובא דינים מיוחדים לאלו שלושה שבועות מהם מדינא ומהם ממנהגא.

ב. ולמעשה הדינים בימים אלו נחלקו לב' חלקים, חלק א' הדינים שנוהגים כל השלשה שבועות, חלק ב' הדינים שנוהגים רק מראש חודש ואילך עד לאחר תשעה באב שאז החמירו בהרבה בדיני אבילות לימים האלו, וכאן נבאר החלק הראשון הדינים הנוהגים בכל שלשה השבועות שבבין המצרים.

מנהגים לאלו הימים

ג. ראוי ונכון הוא מאוד לכל בעל נפש לשבת באבילות בימים אלו בכל יום אחר חצי היום, ולבכות בדמעות שלישי כחצי שעה על חורבן הבית, וכ"ש בחצות הלילה שצריך להתאבל על החורבן, ויש בזה תועלת גדולה בנפש האדם (שער הכוונות).

ד. וכן ראוי לאדם לסגף עצמו בכל מה דאפשר, ואל יקל בעידוניה חס ושלוש שלא יסיח דעתו מאבילות, ויזהר האדם מאוד בימים אלו למעט בשיחה בכל מה דאפשר כדי שלא יבוא למלאות פיו שחוק (יסוד ושורש העבודה).

ה. יש מתענים מ"ז עד תשעה באב (שו"ע סי' תקנ"א סט"ז), ויש נוהגים שאין אוכלים בשר ושותין יין כל בין המצרים בימות החול (שם ס"ט), אבל בשבת אסור להחמיר בחומרות אלו (מ"ב שם סקנ"ט), וכן אין לתלמוד חכם שעוסק בתורה לתפוס חומרות אלו (שעה"צ סט"ז).

ו. יש מחמירים שלא לסייד ולצבוע הבית באופן שמסייד וצובע כמו בנין של ציור וכיור בתכלית היופי והנוי (אליהו רבה), אבל כשמסייד בלי ציורים באופן הפשוט ביותר רק כדי שיכול לגור בתוכו, אין שום ענין להחמיר ומותר לכולי עלמא.

ז. יש נוהגים לאכול בשר בער"ח אב, כדי להראות שמה שנמנעים מלאכול בשר כל תשעת הימים הוא לא מצד שאין הבשר חביב לנו אלא הוא רק מצד מצות הבורא (מובא במנהג ישראל תורה בשם הח"י והש"ח), אבל יש שמפקקים מאוד על מנהג הזה לאכול בשר במקום להתענות בער"ח, ולא תהא כזאת בישראל עם קדוש (יסוד ושורש העבודה).

דברים שצריכים ליהדר בימים אלו

ח. שלא ילך יחידי מסוף ד' שעות עד סוף ט' שעות (שו"ע סי"ח), והקפידא הוא דוקא להולך במדבר ולא להולך בעיר במקום שאנשים מצויים שם (א"א מבוסטאטש), וההולך לצורך מצוה אין צריך ליהדר בזה (שו"ת התעוררות תשובה).

ט. לא ילך לטייל בכל מקום שיש חשש סכנה, ולכן יש להמנע מלרחוץ בנהרות ובימים במקומות שיש בהם חשש סכנה, ולהתרחק מכל הדברים שיכול לגרום לסכנה ח"ו.

י. נכון ליהדר שלא לילך בין חמה לצל, וכן לישב בצל החמה, וכ"ש שלא לישן בין חמה לצל (מ"ב סק"ב, כה"ח ס"ק רכז).

יא. לא יכו התלמידים או הבנים כלל בימים אלו (שו"ע סי"ח) ויש אומרים שהקפידא הוא דוקא להכות במקום סכנה דהיינו נגד איברים הפנימיים ממש, וכן דווקא באופן שמכה ברצועה אבל ביד ליכא איסור כלל (א"א מבוסטאטש, ע"ש שהכי עדיף טפי, כיון שאסור לנטור איבה לתינוק).

תספורות

יב. נוהגים שלא להסתפר כלל (רמ"א סי"ד), אחד אנשים ואחד נשים (מ"ב סקע"ט), בין שערות הראש ובין שערות כל הגוף (שו"ע סי"ב), אבל לספר

להצטרפות לקבלת העלון במייל: newsletter.mechubarim@gmail.com